vyoma
॥ वाचं धेनुमुपासीत ॥
Saṃskṛtam . Saṃskṛtiḥ . Saṃskāraḥ

Foundation Certificate Course

TIPS AND TRICKS TO MEMORIZE SHABDARUPAS PART - 1 (FOR SCHOOL STUDENTS)

शब्दरूप-धारण-युक्तयः भाग - १

TEACHER :

SMT. MAMATHA L.S.

शब्दरूपाणि

गुरुरेव गतिः गुरुमेव भजे
गुरुणैव सहास्मि नमो गुरवे ।
न गुरोः परमं शिशुरस्मि गुरोः
मतिरस्ति गुरौ मम पाहि गुरो ॥

Tips for memorization - 1

प्रथमा-विभक्ति-द्विवचनम्, द्वितीया-विभक्ति-द्विवचनम् forms of all Śabda-s are same (Except some सर्वनाम Śabda-s)

Sample Śabda-s – राम, रमा, फल, हरि, गुरु, मति

	अकारान्तः पुंलिङ्गः	आकारान्तः स्त्रीलिङ्गः	अकारान्तः नपुंसकलिङ्गः	इकारान्तः पुंलिङ्गः	उकारान्तः पुंलिङ्गः	इकारान्तः स्त्रीलिङ्गः
प्रथमा/द्विवचनम्	रामौ	रमे	फले	हरी	गुरू	मती
द्वितीया/द्विवचनम्	रामौ	रमे	फले	हरी	गुरू	मती

Tips for memorization - 2

प्रथमा and सम्बोधना प्रथमाविभक्ति-द्विवचनम्/बहुवचनम् forms of all Śabda-s are similar (*Except some सर्वनाम Śabda-s)

Sample Śabda-s – राम, रमा, फल, हरि, गुरु, मति

	अकारान्तः पुंलिङ्गः	आकारान्तः स्त्रीलिङ्गः	अकारान्तः नपुंसकलिङ्गः	इकारान्तः पुंलिङ्गः	उकारान्तः पुंलिङ्गः	इकारान्तः स्त्रीलिङ्गः
प्रथमा-द्विवचनम् बहुवचनम्	रामौ रामाः	रमे रमाः	फले फलाः	हरी हरयः	गुरू गुरवः	मती मतयः
सं.प्रथमा-द्विवचनम् बहुवचनम्	हे रामौ हे रामाः	हे रमे हे रमाः	हे फले हे फलानि	हे हरी हे हरयः	हे गुरू हे गुरवः	हे मती हे मतयः

Tips for memorization - 3

तृतिया-विभक्ति-द्विवचनम्, चतुर्थी-विभक्ति-द्विवचनम्, पञ्चमी-विभक्ति-द्विवचनम् forms of all Śabda-s are same.

Sample Śabda-s – राम, रमा, फल, हरि, गुरु, मति

	अकारान्तः पुंलिङ्गः	आकारान्तः स्त्रीलिङ्गः	अकारान्तः नपुंसकलिङ्गः	इकारान्तः पुंलिङ्गः	उकारान्तः पुंलिङ्गः	इकारान्तः स्त्रीलिङ्गः
तृतीया-द्विवचनम्	रामाभ्याम्	रमाभ्याम्	फलाभ्याम्	हरिभ्याम्	गुरुभ्याम्	मतिभ्याम्
चतुर्थी-द्विवचनम्	रामाभ्याम्	रमाभ्याम्	फलाभ्याम्	हरिभ्याम्	गुरुभ्याम्	मतिभ्याम्
पञ्चमी-द्विवचनम्	रामाभ्याम्	रमाभ्याम्	फलाभ्याम्	हरिभ्याम्	गुरुभ्याम्	मतिभ्याम्

Tips for memorization - 4

षष्ठी-विभक्ति-द्विवचनम्, सप्तमी-विभक्ति-द्विवचनम् forms of all Śabda-s are same.

Sample Śabda-s – राम, रमा, फल, हरि, गुरु, मति

	अकारान्तः पुंलिङ्गः	आकारान्तः स्त्रीलिङ्गः	अकारान्तः नपुंसकलिङ्गः	इकारान्तः पुंलिङ्गः	उकारान्तः पुंलिङ्गः	इकारान्तः स्त्रीलिङ्गः
षष्ठी-द्विवचनम्	रामयोः	रमयोः	फलयोः	हर्योः	गुर्वोः	मत्योः
सप्तमी-द्विवचनम्	रामयोः	रमयोः	फलयोः	हर्योः	गुर्वोः	मत्योः

Tips for memorization - 5

चतुर्थी-विभक्ति-बहुवचनम्, पञ्चमी-विभक्ति-बहुवचनम् forms of all Śabda-s s are same.

Sample Śabda-s – राम, रमा, फल, हरि, गुरु, मति

	अकारान्तः पुंलिङ्गः	आकारान्तः स्त्रीलिङ्गः	अकारान्तः नपुंसकलिङ्गः	इकारान्तः पुंलिङ्गः	उकारान्तः पुंलिङ्गः	इकारान्तः स्त्रीलिङ्गः
चतुर्थी-बहुवचनम्	रामेभ्यः	रमाभ्यः	फलेभ्यः	हरिभ्यः	गुरुभ्यः	मतिभ्यः
पञ्चमी-बहुवचनम्	रामेभ्यः	रमाभ्यः	फलेभ्यः	हरिभ्यः	गुरुभ्यः	मतिभ्यः

Tips for memorization - 6

पञ्चमी-विभक्ति-एकवचनम्, षष्ठी-विभक्ति-एकवचनम् forms of all Śabda-s are same, except अकारान्त-पुंलिङ्ग and अकारान्त-नपुंसकलिङ्ग and सर्वनाम Śabda-s.

Sample Śabda-s – राम, रमा, फल, हरि, गुरु, मति

	अकारान्तः पुंलिङ्गः	आकारान्तः स्त्रीलिङ्गः	अकारान्तः नपुंसकलिङ्गः	इकारान्तः पुंलिङ्गः	उकारान्तः पुंलिङ्गः	इकारान्तः स्त्रीलिङ्गः
पञ्चमी-एकवचनम्	रामात्	रमायाः	फलात्	हरेः	गुरोः	मत्याः/मतेः
षष्ठी-एकवचनम्	रामस्य	रमायाः	फलस्य	हरेः	गुरोः	मत्याः/ मतेः

Tips for memorization - 7

Read these Śabdarūpa-s

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्र.वि	देवः	देवौ	देवाः
सं.प्र	हे देव	हे देवौ	हे देवाः
द्वि.वि	देवम्	देवौ	देवान्
तृ.वि	देवेन	देवाभ्याम्	देवैः
च.वि	देवाय	देवाभ्याम्	देवेभ्यः
प.वि	देवात्	देवाभ्याम्	देवेभ्यः
ष.वि	देवस्य	देवयोः	देवानाम्
स.वि	देवे	देवयोः	देवेषु

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्र.वि	कविः	कवी	कवयः
सं.प्र	हे कवे	हे कवी	हे कवयः
द्वि.वि	कविम्	कवी	कवीन्
तृ.वि	कविना	कविभ्याम्	कविभिः
च.वि	कवये	कविभ्याम्	कविभ्यः
प.वि	कवेः	कविभ्याम्	कविभ्यः
ष.वि	कवेः	कव्योः	कवीनाम्
स.वि	कवौ	कव्योः	कविषु

Tips for memorization - 7

If the word has ऋ, र्, ष्, (निमित्त letters णत्व) use ण् – रामेण, हराणाम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्र.वि	पुष्पम्	पुष्पे	पुष्पाणि
सं.प्र	हे पुष्प	हे पुष्पे	हे पुष्पाणि
द्वि.वि	पुष्पम्	पुष्पे	पुष्पाणि
तृ.वि	पुष्पेण	पुष्पाभ्याम्	पुष्पैः
च.वि	पुष्पाय	पुष्पाभ्याम्	पुष्पेभ्यः
प.वि	पुष्पात्	पुष्पाभ्याम्	पुष्पेभ्यः
ष.वि	पुष्पस्य	पुष्पयोः	पुष्पाणाम्
स.वि	पुष्पे	पुष्पयोः	पुष्पेषु

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्र.वि	हरः	हरौ	हराः
सं.प्र	हे हर	हे हरौ	हे हराः
द्वि.वि	हरम्	हरौ	हरान्
तृ.वि	हरेण	हराभ्याम्	हरैः
च.वि	हराय	हराभ्याम्	हरेभ्यः
प.वि	हरात्	हराभ्याम्	हरेभ्यः
ष.वि	हरस्य	हरयोः	हराणाम्
स.वि	हरे	हरयोः	हरेषु

Tips for memorization - 7

If a consonant belonging to चवर्ग, टवर्ग, तवर्ग, श, ष or स comes between निमित्त letter and न्, then न् is retained. Ex - कृष्णानाम्, राशीनाम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्र.वि	कृष्णः	कृष्णौ	कृष्णाः
सं.प्र	हे कृष्ण	हे कृष्णौ	हे कृष्णाः
द्वि.वि	कृष्णम्	कृष्णौ	कृष्णान्
तृ.वि	कृष्णेन	कृष्णाभ्याम्	कृष्णैः
च.वि	कृष्णाय	कृष्णाभ्याम्	कृष्णेभ्यः
प.वि	कृष्णात्	कृष्णाभ्याम्	कृष्णेभ्यः
ष.वि	कृष्णस्य	कृष्णयोः	कृष्णानाम्
स.वि	कृष्णे	कृष्णयोः	कृष्णेषु

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्र.वि	राशिः	राशी	राशयः
सं.प्र	हे राशे	हे राशी	हे राशयः
द्वि.वि	राशिम्	राशी	राशीः
तृ.वि	राश्या	राशिभ्याम्	राशिभिः
च.वि	राश्यै/राशये	राशिभ्याम्	राशिभ्यः
प.वि	राश्याः/राशेः	राशिभ्याम्	राशिभ्यः
ष.वि	राश्याः/राशेः	राश्योः	राशीनाम्
स.वि	राश्याम्/राशौ	राश्योः	राशिषु

रामो राजमणिः सदा विजयते रामं रमेशं भजे
रामेणाभिहता निशाचरचमूः रामाय तस्मै नमः ।
रामात् नास्ति परायणं परतरं रामस्य दासोऽस्म्यहम्
रामे चित्तलयः सदा भवतु मे भो राम मामुद्धर ॥

Tricks for memorization

- **Regular chanting**
  - Set aside a **fixed time** slot for this activity
  - **Everyday chant** the Śabdarūpa-s from level-1 course
  - Chant the similar Śabda-s other than the ones in the course

    Ex - देव, बाल, हर after राम Śabda

    क्षमा, दया, after रमा Śabda

    - **Regular Writing**
  - Set aside a **fixed time** slot for this activity
  - Everyday write **2** Śabdarūpa-s.

Tricks for memorization

- **Observation and fun activities**
  - Try to observe the Śabdarūpa-s used in Śloka-s that you chant your daily prayers
  - Identify अन्त and लिङ्ग for the names that you come across every day and write the Śabdarūpa-s for them

Ex - Your name, your family member's name, your friend's name

- **Cover all forms by writing / memorizing them in random order**

Ex - Write only the पञ्चमी-विभक्ति-द्विवचन form for अकारान्त पुंलिङ्ग

Write all three vacana-s for सप्तमी-विभक्ति in ईकारान्त स्त्रीलिङ्ग

- **Play team games where teams has to provide the Śabdarūpa for a particular anta / vacana / vibhakti in fixed time (20 seconds)**

अकारान्तः पुंलिङ्गः राम-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	रामः	रामौ	रामाः
सम्बोधनप्रथमा	हे राम	हे रामौ	हे रामाः
द्वितीयाविभक्तिः	रामम्	रामौ	रामान्
तृतीयाविभक्तिः	रामेण	रामाभ्याम्	रामैः
चतुर्थीविभक्तिः	रामाय	रामाभ्याम्	रामेभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	रामात्	रामाभ्याम्	रामेभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	रामस्य	रामयोः	रामाणाम्
सप्तमीविभक्तिः	रामे	रामयोः	रामेषु

एवं हर, स्मर, शर इत्यादयः शब्दाः ।

आकारान्तः स्त्रीलिङ्गः रमा-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	रमा	रमे	रमाः
सम्बोधनप्रथमा	हे रमे	हे रमे	हे रमाः
द्वितीयाविभक्तिः	रमाम्	रमे	रमाः
तृतीयाविभक्तिः	रमया	रमाभ्याम्	रमाभिः
चतुर्थीविभक्तिः	रमायै	रमाभ्याम्	रमाभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	रमायाः	रमाभ्याम्	रमाभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	रमायाः	रमयोः	रमाणाम्
सप्तमीविभक्तिः	रमायाम्	रमयोः	रमासु

एवं क्षमा इत्यादयः शब्दाः ।

अकारान्तः नपुंसकलिङ्गः फल-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	फलम्	फले	फलानि
सम्बोधनप्रथमा	हे फल	हे फले	हे फलानि
द्वितीयाविभक्तिः	फलम्	फले	फलानि
तृतीयाविभक्तिः	फलेन	फलाभ्याम्	फलैः
चतुर्थीविभक्तिः	फलाय	फलाभ्याम्	फलेभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	फलात्	फलाभ्याम्	फलेभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	फलस्य	फलयोः	फलानाम्
सप्तमीविभक्तिः	फले	फलयोः	फलेषु

एवं ज्ञान, वन, धन इत्यादयः शब्दाः ।

इकारान्तः पुंलिङ्गः हरि-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	हरिः	हरी	हरयः
सम्बोधनप्रथमा	हे हरे	हे हरी	हे हरयः
द्वितीयाविभक्तिः	हरिम्	हरी	हरीन्
तृतीयाविभक्तिः	हरिणा	हरिभ्याम्	हरिभिः
चतुर्थीविभक्तिः	हरये	हरिभ्याम्	हरिभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	हरेः	हरिभ्याम्	हरिभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	हरेः	हर्योः	हरीणाम्
सप्तमीविभक्तिः	हरौ	हर्योः	हरिषु

एवं गिरि, रवि इत्यादयः शब्दाः ।

उकारान्तः पुंलिङ्गः गुरु-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	गुरुः	गुरू	गुरवः
सम्बोधनप्रथमा	हे गुरो	हे गुरू	हे गुरवः
द्वितीयाविभक्तिः	गुरुम्	गुरू	गुरून्
तृतीयाविभक्तिः	गुरुणा	गुरुभ्याम्	गुरुभिः
चतुर्थीविभक्तिः	गुरवे	गुरुभ्याम्	गुरुभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	गुरोः	गुरुभ्याम्	गुरुभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	गुरोः	गुर्वोः	गुरूणाम्
सप्तमीविभक्तिः	गुरौ	गुर्वोः	गुरुषु

एवं तरु शब्दः ।

इकारान्तः स्त्रीलिङ्गः मति-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	मतिः	मती	मतयः
सम्बोधनप्रथमा	हे मते	हे मती	हे मतयः
द्वितीयाविभक्तिः	मतिम्	मती	मतीः
तृतीयाविभक्तिः	मत्या	मतिभ्याम्	मतिभिः
चतुर्थीविभक्तिः	मत्यै, मतये	मतिभ्याम्	मतिभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	मत्याः, मतेः	मतिभ्याम्	मतिभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	मत्याः, मतेः	मत्योः	मतीनाम्
सप्तमीविभक्तिः	मत्याम्, मतौ	मत्योः	मतिषु

एवं श्रुति, रुचि, बुद्धि इत्यादयः शब्दाः ।

ईकारान्तः स्त्रीलिङ्गः नदी-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	नदी	नद्यौ	नद्यः
सम्बोधनप्रथमा	हे नदि	हे नद्यौ	हे नद्यः
द्वितीयाविभक्तिः	नदीम्	नद्यौ	नदीः
तृतीयाविभक्तिः	नद्या	नदीभ्याम्	नदीभिः
चतुर्थीविभक्तिः	नद्यै	नदीभ्याम्	नदीभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	नद्याः	नदीभ्याम्	नदीभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	नद्याः	नद्योः	नदीनाम्
सप्तमीविभक्तिः	नद्याम्	नद्योः	नदीषु

एवं गौरी, वाणी, सखी, देवी, कर्त्री, दात्री इत्यादयः शब्दाः ।

ऋकारान्तः पुंलिङ्गः पितृ-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	पिता	पितरौ	पितरः
सम्बोधनप्रथमा	हे पितः	हे पितरौ	हे पितरः
द्वितीयाविभक्तिः	पितरम्	पितरौ	पितॄन्
तृतीयाविभक्तिः	पित्रा	पितृभ्याम्	पितृभिः
चतुर्थीविभक्तिः	पित्रे	पितृभ्याम्	पितृभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	पितुः	पितृभ्याम्	पितृभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	पितुः	पित्रोः	पितॄणाम्
सप्तमीविभक्तिः	पितरि	पित्रोः	पितृषु

एवं भ्रातृ, जामातृ, देवृ, सव्येष्टृ इत्यादयः शब्दाः ।

ऋकारान्तः पुंलिङ्गः धातृ-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	धाता	धातारौ	धातारः
सम्बोधनप्रथमा	हे धातः	हे धातारौ	हे धातारः
द्वितीयाविभक्तिः	धातारम्	धातारौ	धातॄन्
तृतीयाविभक्तिः	धात्रा	धातृभ्याम्	धातृभिः
चतुर्थीविभक्तिः	धात्रे	धातृभ्याम्	धातृभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	धातुः	धातृभ्याम्	धातृभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	धातुः	धात्रोः	धातॄणाम्
सप्तमीविभक्तिः	धातरि	धात्रोः	धातृषु

एवं कर्तृ, दातृ, वक्तृ, नप्तृ इत्यादयः शब्दाः ।

ऋकारान्तः स्त्रीलिङ्गः मातृ-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	माता	मातरौ	मातरः
सम्बोधनप्रथमा	हे मातः	हे मातरौ	हे मातरः
द्वितीयाविभक्तिः	मातरम्	मातरौ	मातॄः
तृतीयाविभक्तिः	मात्रा	मातृभ्याम्	मातृभिः
चतुर्थीविभक्तिः	मात्रे	मातृभ्याम्	मातृभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	मातुः	मातृभ्याम्	मातृभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	मातुः	मात्रोः	मातॄणाम्
सप्तमीविभक्तिः	मातरि	मात्रोः	मातृषु

एवं यातृ, दुहितृ, ननान्दृ इत्यादयः शब्दाः ।

ऋकारान्तः स्त्रीलिङ्गः स्वसृ-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	स्वसा	स्वसारौ	स्वसारः
सम्बोधनप्रथमा	हे स्वसः	हे स्वसारौ	हे स्वसारः
द्वितीयाविभक्तिः	स्वसारम्	स्वसारौ	स्वसॄः
तृतीयाविभक्तिः	स्वस्रा	स्वसृभ्याम्	स्वसृभिः
चतुर्थीविभक्तिः	स्वस्रे	स्वसृभ्याम्	स्वसृभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	स्वसुः	स्वसृभ्याम्	स्वसृभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	स्वसुः	स्वस्रोः	स्वसॄणाम्
सप्तमीविभक्तिः	स्वसरि	स्वस्रोः	स्वसृषु

दकारान्तः पुंलिङ्गः तद्-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	सः	तौ	ते
सम्बोधनप्रथमा	–	–	–
द्वितीयाविभक्तिः	तम्	तौ	तान्
तृतीयाविभक्तिः	तेन	ताभ्याम्	तैः
चतुर्थीविभक्तिः	तस्मै	ताभ्याम्	तेभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	तस्मात्	ताभ्याम्	तेभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	तस्य	तयोः	तेषाम्
सप्तमीविभक्तिः	तस्मिन्	तयोः	तेषु

एवं त्यद् शब्दः ।

दकारान्तः स्त्रीलिङ्गः तद्-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	सा	ते	ताः
सम्बोधनप्रथमा	–	–	–
द्वितीयाविभक्तिः	ताम्	ते	ताः
तृतीयाविभक्तिः	तया	ताभ्याम्	ताभिः
चतुर्थीविभक्तिः	तस्यै	ताभ्याम्	ताभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	तस्याः	ताभ्याम्	ताभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	तस्याः	तयोः	तासाम्
सप्तमीविभक्तिः	तस्याम्	तयोः	तासु

एवं त्यद् शब्दः ।

दकारान्तः नपुंसकलिङ्गः तद्-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	तत्	ते	तानि
सम्बोधनप्रथमा	–	–	–
द्वितीयाविभक्तिः	तत्	ते	तानि
तृतीयाविभक्तिः	तेन	ताभ्याम्	तैः
चतुर्थीविभक्तिः	तस्मै	ताभ्याम्	तेभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	तस्मात्	ताभ्याम्	तेभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	तस्य	तयोः	तेषाम्
सप्तमीविभक्तिः	तस्मिन्	तयोः	तेषु

एवं त्यद् शब्दः ।

दकारान्तः पुंलिङ्गः एतद्-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	एषः	एतौ	एते
सम्बोधनप्रथमा	_	_	_
द्वितीयाविभक्तिः	एतम्, एनम्	एतौ, एनौ	एतान्, एनान्
तृतीयाविभक्तिः	एतेन, एनेन	एताभ्याम्	एतैः
चतुर्थीविभक्तिः	एतस्मै	एताभ्याम्	एतेभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	एतस्मात्	एताभ्याम्	एतेभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	एतस्य	एतयोः, एनयोः	एतेषाम्
सप्तमीविभक्तिः	एतस्मिन्	एतयोः, एनयोः	एतेषु

दकारान्तः स्त्रीलिङ्गः एतद्-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	एषा	एते	एताः
सम्बोधनप्रथमा	_	_	_
द्वितीयाविभक्तिः	एताम्, एनाम्	एते, एने	एताः, एनाः
तृतीयाविभक्तिः	एतया, एनया	एताभ्याम्	एताभिः
चतुर्थीविभक्तिः	एतस्यै	एताभ्याम्	एताभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	एतस्याः	एताभ्याम्	एताभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	एतस्याः	एतयोः, एनयोः	एतासाम्
सप्तमीविभक्तिः	एतस्याम्	एतयोः, एनयोः	एतासु

दकारान्तः नपुंसकलिङ्गः एतद्-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	एतत्	एते	एतानि
सम्बोधनप्रथमा	–	–	–
द्वितीयाविभक्तिः	एतत्, एनत्	एते, एने	एतानि, एनानि
तृतीयाविभक्तिः	एतेन, एनेन	एताभ्याम्	एतैः
चतुर्थीविभक्तिः	एतस्मै	एताभ्याम्	एतेभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	एतस्मात्	एताभ्याम्	एतेभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	एतस्य	एतयोः, एनयोः	एतेषाम्
सप्तमीविभक्तिः	एतस्मिन्	एतयोः, एनयोः	एतेषु

मकारान्तः पुंलिङ्गः किम्-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	कः	कौ	के
सम्बोधनप्रथमा	–	–	–
द्वितीयाविभक्तिः	कम्	कौ	कान्
तृतीयाविभक्तिः	केन	काभ्याम्	कैः
चतुर्थीविभक्तिः	कस्मै	काभ्याम्	केभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	कस्मात्	काभ्याम्	केभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	कस्य	कयोः	केषाम्
सप्तमीविभक्तिः	कस्मिन्	कयोः	केषु

एवं कतर, कतम शब्दावपि ।

मकारान्तः स्त्रीलिङ्गः किम्-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	का	के	काः
सम्बोधनप्रथमा	_	_	_
द्वितीयाविभक्तिः	काम्	के	काः
तृतीयाविभक्तिः	कया	काभ्याम्	काभिः
चतुर्थीविभक्तिः	कस्यै	काभ्याम्	काभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	कस्याः	काभ्याम्	काभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	कस्याः	कयोः	कासाम्
सप्तमीविभक्तिः	कस्याम्	कयोः	कासु

मकारान्तः नपुंसकलिङ्गः किम्-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	किम्	के	कानि
सम्बोधनप्रथमा	–	–	–
द्वितीयाविभक्तिः	किम्	के	कानि
तृतीयाविभक्तिः	केन	काभ्याम्	कैः
चतुर्थीविभक्तिः	कस्मै	काभ्याम्	केभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	कस्मात्	काभ्याम्	केभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	कस्य	कयोः	केषाम्
सप्तमीविभक्तिः	कस्मिन्	कयोः	केषु

दकारान्तः त्रिलिङ्गः अस्मद्-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	अहम्	आवाम्	वयम्
सम्बोधनप्रथमा	–	–	–
द्वितीयाविभक्तिः	माम्, मा	आवाम्, नौ	अस्मान्, नः
तृतीयाविभक्तिः	मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः
चतुर्थीविभक्तिः	मह्यम्, मे	आवाभ्याम्, नौ	अस्मभ्यम्, नः
पञ्चमीविभक्तिः	मत्	आवाभ्याम्	अस्मत्
षष्ठीविभक्तिः	मम, मे	आवयोः, नौ	अस्माकम्, नः
सप्तमीविभक्तिः	मयि	आवयोः	अस्मासु

दकारान्तः त्रिलिङ्गः युष्मद्-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	त्वम्	युवाम्	यूयम्
सम्बोधनप्रथमा	_	_	_
द्वितीयाविभक्तिः	त्वाम्, त्वा	युवाम्, वाम्	युष्मान्, वः
तृतीयाविभक्तिः	त्वया	युवाभ्याम्	युष्माभिः
चतुर्थीविभक्तिः	तुभ्यम्, ते	युवाभ्याम्, वाम्	युष्मभ्यम्, वः
पञ्चमीविभक्तिः	त्वत्	युवाभ्याम्	युष्मत्
षष्ठीविभक्तिः	तव, ते	युवयोः, वाम्	युष्माकम्, वः
सप्तमीविभक्तिः	त्वयि	युवयोः	युष्मासु

इकारान्तः नपुंसकलिङ्गः दधि-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	दधि	दधिनी	दधीनि
सम्बोधनप्रथमा	हे दधे, हे दधि	हे दधिनी	हे दधीनि
द्वितीयाविभक्तिः	दधि	दधिनी	दधीनि
तृतीयाविभक्तिः	दध्ना	दधिभ्याम्	दधिभिः
चतुर्थीविभक्तिः	दध्ने	दधिभ्याम्	दधिभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	दध्नः	दधिभ्याम्	दधिभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	दध्नः	दध्नोः	दध्नाम्
सप्तमीविभक्तिः	दध्नि, दधनि	दध्नोः	दधिषु

एवम् अस्थि, सक्थि, अक्षि इत्यादयः शब्दाः ।

इकारान्तः नपुंसकलिङ्गः वारि-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	वारि	वारिणी	वारीणि
सम्बोधनप्रथमा	हे वारे, हे वारि	हे वारिणी	हे वारीणि
द्वितीयाविभक्तिः	वारि	वारिणी	वारीणि
तृतीयाविभक्तिः	वारिणा	वारिभ्याम्	वारिभिः
चतुर्थीविभक्तिः	वारिणे	वारिभ्याम्	वारिभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	वारिणः	वारिभ्याम्	वारिभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	वारिणः	वारिणोः	वारीणाम्
सप्तमीविभक्तिः	वारिणि	वारिणोः	वारिषु

उकारान्तः नपुंसकलिङ्गः मधु-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	मधु	मधुनी	मधूनि
सम्बोधनप्रथमा	हे मधो, हे मधु	हे मधुनी	हे मधूनि
द्वितीयाविभक्तिः	मधु	मधुनी	मधूनि
तृतीयाविभक्तिः	मधुना	मधुभ्याम्	मधुभिः
चतुर्थीविभक्तिः	मधुने	मधुभ्याम्	मधुभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	मधुनः	मधुभ्याम्	मधुभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	मधुनः	मधुनोः	मधूनाम्
सप्तमीविभक्तिः	मधुनि	मधुनोः	मधुषु

एवम् अम्बु, अश्रु, वस्तु इत्यादयः शब्दाः ।

अकारान्तः पुंलिङ्गः देव-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	देवः	देवौ	देवाः
सम्बोधनप्रथमा	हे देव	हे देवौ	हे देवाः
द्वितीयाविभक्तिः	देवम्	देवौ	देवान्
तृतीयाविभक्तिः	देवेन	देवाभ्याम्	देवैः
चतुर्थीविभक्तिः	देवाय	देवाभ्याम्	देवेभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	देवात्	देवाभ्याम्	देवेभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	देवस्य	देवयोः	देवानाम्
सप्तमीविभक्तिः	देवे	देवयोः	देवेषु

एवं मुकुन्द, शिव इत्यादयः शब्दाः ।

अकारान्तः पुंलिङ्गः कृष्ण-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	कृष्णः	कृष्णौ	कृष्णाः
सम्बोधनप्रथमा	हे कृष्ण	हे कृष्णौ	हे कृष्णाः
द्वितीयाविभक्तिः	कृष्णम्	कृष्णौ	कृष्णान्
तृतीयाविभक्तिः	कृष्णेन	कृष्णाभ्याम्	कृष्णैः
चतुर्थीविभक्तिः	कृष्णाय	कृष्णाभ्याम्	कृष्णेभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	कृष्णात्	कृष्णाभ्याम्	कृष्णेभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	कृष्णस्य	कृष्णयोः	कृष्णानाम्
सप्तमीविभक्तिः	कृष्णे	कृष्णयोः	कृष्णेषु

इकारान्तः पुंलिङ्गः अग्नि-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	अग्निः	अग्नी	अग्नयः
सम्बोधनप्रथमा	हे अग्ने	हे अग्नी	हे अग्नयः
द्वितीयाविभक्तिः	अग्निम्	अग्नी	अग्नीन्
तृतीयाविभक्तिः	अग्निना	अग्निभ्याम्	अग्निभिः
चतुर्थीविभक्तिः	अग्नये	अग्निभ्याम्	अग्निभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	अग्नेः	अग्निभ्याम्	अग्निभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	अग्नेः	अग्न्योः	अग्नीनाम्
सप्तमीविभक्तिः	अग्नौ	अग्न्योः	अग्निषु

एवं कवि, मुनि, विधि, निधि इत्यादयः शब्दाः ।

उकारान्तः पुंलिङ्गः शम्भु-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	शम्भुः	शम्भू	शम्भवः
सम्बोधनप्रथमा	हे शम्भो	हे शम्भू	हे शम्भवः
द्वितीयाविभक्तिः	शम्भुम्	शम्भू	शम्भून्
तृतीयाविभक्तिः	शम्भुना	शम्भुभ्याम्	शम्भुभिः
चतुर्थीविभक्तिः	शम्भवे	शम्भुभ्याम्	शम्भुभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	शम्भोः	शम्भुभ्याम्	शम्भुभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	शम्भोः	शम्भ्वोः	शम्भूनाम्
सप्तमीविभक्तिः	शम्भौ	शम्भ्वोः	शम्भुषु

एवं विष्णु, भानु, सूनु इत्यादयः शब्दाः ।

आकारान्तः स्त्रीलिङ्गः सीता-शब्दः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः	सीता	सीते	सीताः
सम्बोधनप्रथमा	हे सीते	हे सीते	हे सीताः
द्वितीयाविभक्तिः	सीताम्	सीते	सीताः
तृतीयाविभक्तिः	सीतया	सीताभ्याम्	सीताभिः
चतुर्थीविभक्तिः	सीतायै	सीताभ्याम्	सीताभ्यः
पञ्चमीविभक्तिः	सीतायाः	सीताभ्याम्	सीताभ्यः
षष्ठीविभक्तिः	सीतायाः	सीतयोः	सीतानाम्
सप्तमीविभक्तिः	सीतायाम्	सीतयोः	सीतासु

एवं माला, लज्जा इत्यादयः शब्दाः ।

QUESTIONS/DOUBTS?

Email us @

sanskritfromhome

@vyomalabs.in

- For downloading course-materials, login @ www.sanskritfromhome.org
- Subscribe to our youtube channel @ vyoma-samskrta-pathasala
- Buy our Samskrita-learning products @ www.digitalsanskritguru.com
- Support our cause for Samskrita-Samskriti @ vyoma.org

© 2024-25 All the content in this presentation is the intellectual property of Vyoma Linguistic Labs Foundation.

All materials shared in our website are purely for the purpose of personal study.

Replication/reuse in any form without written permission from the organisation is prohibited.

CONTRIBUTE now & create a transformation; link in the description below

Thank You For Watching

Don't forget to
Subscribe, Like, Share, Comment

Click the bell